

موضوع:

پژوهش و آموزش: ۲۵ (کلیات: ۱۷۷)

گروه مخاطب:

- تخصصی (طلاب، دانشجویان، پژوهشگران و اساتید حوزه و دانشگاه)

شماره انتشار کتاب (جیب اول): ۲۳۱۲

مسلسل انتشار (جیب اول و جیب دوم): ۶۳۱۴

علوی، سید حمیدرضا، ۱۳۴۰ -

شیوه تدریس و کلاس‌داری در دانشگاه و مدرسه / سید حمیدرضا علوی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۹۳.

[۲۰۰] ص. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۲۳۱۲) (کلیات: ۱۷۷، پژوهش و آموزش: ۲۵)

ISBN 978-964-09-1621-6

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

Dr. Seyyed Hamid Reza Alavi. Classroom Management and Teaching Practices in Universities and Schools

ص. ع. به انگلیسی:

کتاب‌نامه: ص. [۱۸۷] - ۱۹۶، همچنین به صورت زیرنویس.

۱. تدریس - روش‌شناسی. ۲. کلاس‌داری. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب.

ب. عنوان.

۳۷۱ / ۱۰۲

LB ۱۰۲۵ / ۳ / ع ۸ ش ۹

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۳۷۰۹۷۱۳

۱۳۹۳

شیوه تدریس و کلاس‌داری در دانشگاه و مدرسه

دکتر سید حمیدرضا علوی

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان

بوسه
۱۳۹۲

شیوه تدریس و کلاس‌داری در دانشگاه و مدرسه

- نویسنده: دکتر سید حمیدرضا علوی
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب
- (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
- نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۳ • شمارگان: ۱۳۵ • بها: ۱۰۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است
printed in the Islamic Republic of Iran

- ❖ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفایه)، ص ب ۹۱۷ / ۳۷۱۸۵، تلفن: ۳۷۴۲۱۵۵-۷، شماره: ۳۷۴۲۱۵۴، تلفن پخش: ۳۷۴۳۴۲۶
- ❖ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۷۰ ناشر)
- ❖ فروشگاه شماره ۲: تهران، میدان فلسطین، خ طوس، کوچه تبریز، پلاک ۳۰، تلفن: ۸۸۹۵۲۹۹۲
- ❖ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲
- ❖ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰
- ❖ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲
- ❖ فروشگاه شماره ۶: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۳۷، تلفن: ۳۷۴۲۵۹۰-۹۲
- ❖ فروشگاه کودک و نوجوان: قم، چهارراه شهدا، نیش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۴۳۱۷۹

این کتاب در ۱۰۰۰ نسخه چاپ شده است. با ارسال شماره همراه خود به ۰۲۱۵۵-۱۰۰۰ یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت:

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

● اعضای شورای بررسی آثار ● دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر ● سرپرستار: ابوالفضل طریقه‌دار ● ویراستار: محمد زارعی حبیب‌آبادی
● چکیده عربی: خلیل المصامی ● چکیده انگلیسی: یحیی داوری ● فنی: مصطفی محفوظی ● حروفنگار: فاطمه خیدری‌نژاد ● اصلاحات
حروفنگاری: الهام فزوه‌گرو ● صفحه‌آرایی: حسین محمدی و احمد مؤتمنی ● نمونه‌خوانی: سید کاظم رضوی ● کنترل نمونه‌خوانی: محمدجواد
مصطفوی ● کنترل فنی صفحه‌آرایی: سیدرضا موسوی‌منش ● کارشناس طراحی و گرافیک: مسعود نجاشی ● طراح جلد: هادی قادری ● مدیر
تولید: عبدالهادی اشرفی ● اداره آماده‌سازی: حمید رضا تیموری ● اداره چاپخانه: مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی.
رئیس مؤسسه
اسماعیل اسماعیلی

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۳	فصل اول: آموزش
۱۳	فراهم کردن مطالب تدریس
۱۶	طرح درس
۲۴	زمان ورود به کلاس درس
۲۵	اولین جلسه ترم
۲۸	حضور و غیاب دانشجویان
۳۱	مشخص کردن اهداف
۳۲	توجه به مراحل تدریس
۳۴	استفاده از روش‌های گوناگون تدریس
۳۹	بهره‌گیری از پرسش و پاسخ
۴۱	استفاده از روش‌های «استقراء» و «قیاس» در تدریس

۴۴ مشارکت فعال همه شاگردان

۴۷ کم‌گوی و گزیده‌گوی چون در

۴۹ نقش انتظارات مدرّس

۵۲ نُت‌برداری دانشجویان

۵۵ لزوم کشف عدم اثربخشی تدریس و تلاش در جهت رفع آن‌ها

۶۲ لزوم توجه به تفاوت بین «یادگیری» و «عملکرد»

۶۳ نحوه خاتمه دادن به درس

۶۵ زمان خروج از کلاس

۶۹ فصل دوم: آرامش

۶۹ مقابله با فشار روانی مدرّس

۷۶ حفظ عزت نفس دانشجویان

۸۰ نقش آسان‌گیری زیاد در میزان اعتماد به نفس دانشجو

۸۲ انگیزش

۹۴ انضباط و مدیریت کلاس

۱۲۰ تأثیر سکوت در کلاس

۱۲۱ اضطراب امتحان و پی آمدهای آن

۱۲۲ عدم کمال‌گرایی افراطی

۱۲۳ شوخ طبعی مدرّس

۱۲۵ فصل سوم: ارتباط مؤثر

۱۲۵	شروع خوب و اثر اول
۱۲۶	فن تغییر محرک
۱۴۰	فن تغییر کانال‌های ارتباطی
۱۴۱	نحوه نوشتن روی تابلو
۱۵۱	حسن بیان و وضوح گفتار مدرّس
۱۵۵	رابطه مطالب
۱۵۷	شور و شوق مدرّس
۱۵۸	جذابیت و تأثیر ظاهر مدرّس
۱۶۵	فصل چهارم: اخلاق تدریس
۱۶۵	قدر معلمی را بدانید
۱۶۷	تفکر پروری
۱۷۵	مروری بر اخلاق تدریس فرزنانگان تاریخ
۱۸۷	کتاب‌نامه

مقدمه

برخی کتاب‌ها و محتواها را هرگز نمی‌توان به رشته‌ای خاص محدود کرد، بلکه گستره، اهمیت و سودمندی آن‌ها به گونه‌ای است که تقریباً تمامی رشته‌های آموزشی و مقاطع تحصیلی را پوشش می‌دهد. یکی از چنین محتواهای علمی، روش‌ها و فنون تدریس و کلاس‌داری است که هیچ معلم و متعلمی و هیچ استاد و دانشجویی نمی‌تواند خود را از آن بی‌نیاز بداند. تحقق اهداف آموزشی به طور صحیح و کامل، در پرتو طراحی و تنظیم روش‌های تدریس درست و مناسب است و به کارگیری شایسته چنین روش‌هایی، متضمن حفظ و استقرار موازین و ضوابط کلاس‌داری معقول و منطقی می‌باشد. از سوی دیگر، اجرای آیین کلاس‌داری مطلوب، مستلزم به کارگیری روش‌های تدریس مناسبی می‌باشد که اثربخشی آن‌ها نقشی تعیین کننده در تضمین استمرار فضای مناسب برای کلاس درس دارد.

در نظر گرفتن موارد مذکور، یکی از انگیزه‌های اصلی مؤلف در تألیف

این کتاب بوده است، خصوصاً آن که مجموعه شواهد علمی و حاصل پژوهش های اصیل و متعدد که به بعضی از آن ها در همین کتاب اشاره شده این گونه ثابت کرده است که می توان با وسعت بخشیدن به دانش مدرّسین در زمینه تدریس و کلاس داری، به بهبود عملکرد آنان در موارد مذکور، امید داشت. به همین دلیل، نویسنده کتاب حاضر، توجه به چنین امر خطیری را یکی از مسئولیت های مهم و سنگین دانشگاهی خود تشخیص داد که بتواند با تبیین و ترسیم هرچه دقیق تر نکته های اساسی و خطوط راهنمای تدریس اثربخش و کلیدهای درک کلاس داری صحیح و علمی، یاری رسان اساتید و معلمان در آموزش عالی و آموزش و پرورش و هم چنین دانشجویان در دانشگاه ها در دروس مرتبط باشد. به منظور رسیدن به چنین هدف مهمی، تلاش فراوان شده است که نویسنده بتواند با استفاده از تجارب بیش از سی ترم تدریس دروس مرتبط با روش های تدریس در سطوح کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در دانشگاه و سایر مطالعات و پژوهش های خود در زمینه مزبور، و هم چنین برگزاری کارگاه های متعدد روش تدریس برای اساتید دانشگاه های کشور، مهم ترین و مفیدترین مباحث و موضوعات مرتبط با تدریس و کلاس داری در دانشگاه و مدرسه را با الهام از تجارب فردی خویش و اضافه کردن نتایج کامل ترین تحقیقات و دست آوردهای جهانی عرضه کند.

در این راستا، مطالب کتاب حاضر در چهار فصل کلی تنظیم شده است: در فصل اول، تحت عنوان «آموزش»، مباحثی همچون فراهم کردن مطالب تدریس و طرح درس، اولین جلسه ترم تحصیلی، توجه به مراحل تدریس،

استفاده از روش‌های گوناگون تدریس، مشارکت فعال تمامی شاگردان، نت‌برداری دانشجویان، نحوه خاتمه دادن به درس و تنظیم زمان ورود و خروج مدرس از کلاس و سایر موارد مرتبط با آموزش، تشریح و تحلیل شده است. در فصل دوم، ذیل عنوان «آرامش»، توضیح موضوعاتی مهم که هر کلام به نوعی می‌توانند تضمین‌کننده آرامش استاد و دانشجو یا معلم و شاگرد باشند، مدنظر قرار گرفته است؛ موضوعاتی نظیر حفظ عزت نفس دانشجویان، ایجاد انگیزه در دانشجویان، مدیریت انضباطی کلاس درس، حضور و غیاب دانشجویان و غیره. در فصل سوم، با عنوان «ارتباط مؤثر»، سعی بر شرح مطالبی بوده است که به گونه‌ای با بحث خطیر نحوه برقراری ارتباط مدرس و متعلم پیوند می‌خورند و به صورتی به موضوع آموزش و تدریس نیز ربط می‌یابند؛ مطالبی همچون فنون تغییر محرک و تغییر کانال‌های ارتباطی، حسن بیان، تأثیرات ظاهری مدرس و غیره. در فصل چهارم، یعنی آخرین فصل کتاب نیز به احتیاط، مبحث پر اهمیت «اخلاق تدریس» بررسی شده است. این بحث نقش آفرین و مؤثر، بهانه‌ای برای ورود به موضوعاتی نظیر قدر و مقام معلمی، تأثیرات و نقش تخصص علمی استاد، تفکرپروری و مروری بر اخلاق تدریس و جلوه‌های معلمی برخی اساتید فرزانه و ماندگار تاریخ بوده است.

گفتنی است که می‌توان مبنای اصلی منابع مورد رجوع نویسنده را فهرست منابع کتاب قرار داد نه تک تک منابع نام برده شده در کتاب، زیرا بعضی از آن‌ها به نقل از منابعی بوده که در فهرست منابع کتاب ذکر شده است و در بسیاری موارد، در انتهای پاراگراف، چنین امری مشخص شده

است که منابع قبل از آن به نقل از منابعی بوده که در فهرست منابع نام برده شده‌اند.

با در نظر گرفتن مطالب مطرح شده در چهار فصل کتاب و نحوه ارائه آن‌ها، می‌توان به تلاش نویسنده در عرضه نوآورانه مباحث مربوط به شیوه تدریس و کلاس‌داری، آن هم با تأکید بر «دانشگاه» واقف شد. امید آن‌که تغییرات مطلوب و اساسی که مدرّسین محترم بعد از خواندن این کتاب در نحوه تدریس و کلاس‌داری خویش احساس خواهند کرد، شاهی صادق بر اثر بخشی محتوای آن باشد.

عالی‌ترین مراتب شکر و حمد و سپاس، خدای متعال را سزااست که توفیق تألیف چنین معجمه‌ای را به من عطا فرمود. هم‌چنین مشمول الطاف ویژه خداوند باد همسر فرهیخته و بزرگواریم، خانم دکتر مریم کلاتری که یاری‌گرم در تنظیم مطالب این کتاب بوده‌اند.

سید حمیدرضا علوی

استاد بخش علوم تربیتی و روان‌شناسی

دانشگاه شهید باهنر کرمان